

JOSÉ
SARAMAGO

ESEU DESPRE ORBIRE

Traducere din limba portugheză
de Mioara Caragea

POLIROM
2025

Sosirea atîtor orbi a părut că aduce cel puțin un avantaj. Sau, dacă ne gîndim mai bine, două, primul fiind de ordin, să-i spunem, psihologic, de fapt e o mare deosebire între a aștepta, clipă de clipă, să apară noi locatari, și a vedea că în sfîrșit spațiul s-a umplut, de acum se pot stabili și păstra cu vecinii relații permanente, durabile, netulburate, ca pînă acum, de succesive întreruperi și interpuneri a unor noi-veniți care ne obligau să reconstruim tot timpul canalele de comunicare. Al doilea avantaj, acesta de ordin practic, direct și substanțial, a fost faptul că autoritățile de afară, civile și militare, au înțeles că una e să furnizezi alimente pentru două sau trei duzini de persoane, mai mult sau mai puțin tolerante, mai mult sau mai puțin predispuse, prin numărul lor mic, să se resemneze în fața unor lipsuri sau întîrzieri ocazionale ale hranei, și altceva era complexa responsabilitate apărută acum, pe neașteptate, de a hrăni două sute patruzeci de ființe omenești de toate soiurile, proveniențele și tipurile de umoare și temperament. Două sute patruzeci, atenție, e doar o vorbă acolo, fiindcă sînt cel puțin douăzeci de orbi care n-au reușit să-și găsească culcuș și dorm pe jos. Oricum, să recunoaștem că nu e același lucru să se mulțumească douăzeci de persoane cu mîncarea pentru zece, și să împarți între două sute șaizeci alimentele destinate unui număr de două sute patruzeci. Deosebirea aproape că nu se observă. Or, asumarea conștientă a acestei responsabilități sporite și poate, ipoteză deloc de disprețuit, teama că vor dezlănțui noi dezordini au determinat schimbarea comportamentului autorităților care acum vor trimite mîncarea la timp și în cantitățile necesare. Evident, după bătaia, regretabilă din toate punctele de vedere, la care a trebuit să

asistăm, acomodarea atîtor orbi nu poate fi ușoară, nici scutită de conflicte localizate, să ne amintim de nefericiții contaminați care înainte vedeau, iar acum nu mai văd, de familiile despărțite și de copiii pierduți, de vaietele celor striviți și călcați în picioare, unii de două-trei ori, de cei care-și caută prețioasele bunuri și nu le găsesc, ar însemna să fii complet insensibil să uiți, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, suferințele bieților oameni. Totuși, nu se poate nega că vestea aducerii mesei de prînz a fost pentru toți ca un balsam întăritor. Și dacă, de asemenea, nu se poate nega că ridicarea unei cantități atît de mari de mîncare și distribuirea ei la atîtea guri, din cauza lipsei unei organizări adecvate scopurilor și a unei autorități capabile să impună disciplina necesară, au dat naștere unor noi neînțelegeri, trebuie să recunoaștem că ambianța s-a schimbat mult în bine, cînd, în vechiul spital de nebuni, nu s-a mai auzit decît zgomotul a două sute șaiszeci de guri mestecînd. Cine va curăța toate astea după aceea e o chestiune deocamdată fără răspuns, doar mai încolo, spre sfîrșitul după-amiezii, megafonul va recita din nou regulile de bună purtare care trebuie respectate spre binele tuturor, și atunci vom vedea în ce măsură ele vor fi urmate de cei abia veniți. Nu e puțin că ocupanții salonului al doilea din aripa dreaptă s-au hotărît, în fine, să-și îngroape morții, barem de acest miros vom scăpa, cu mirosul celor vii, fie el și fetid, va fi mai simplu să ne obișnuim.

În ce privește primul salon, avîndu-i poate pe orbii cei mai vechi, aflați deci de mai multă vreme în proces de adaptare la starea de orbire, la un sfert de oră după ce ocupanții lui terminaseră masa nu se mai vedea o hîrtie murdară pe jos, nici o farfurie uitată, nici un recipient picurînd. Totul fusese strîns, lucrurile mai mici puse în cele mai mari, cele mai murdare băgate în cele mai puțin murdare, așa cum ar prescrie orice regulament de igienă raționalizată, la fel de atent la maxima eficacitate în colectarea resturilor și a deșeurilor ca și la economia de efort, necesară pentru realizarea acestei munci. Mentalitatea care, obligatoriu, trebuie să determine comportamentele sociale de acest gen nu se

improvizează, nici nu se naște prin generație spontană. În cazul examinat, pare să fi avut o influență decisivă acțiunea pedagogică a oarbei din fundul salonului, cea care e măritată cu oftalmologul, atîta s-a chinuit ea să ne spună, Dacă nu vom fi în stare să trăim pe de-a-ntregul ca oamenii, cel puțin să facem totul ca să nu trăim pe de-a-ntregul ca animalele, de atîtea ori a repetat-o, încît restul salonului a ajuns să-i transforme în maximă, în sentință, în doctrină, în regulă de viață cuvintele în fond simple și elementare. Probabil că această stare de spirit, propice înțelegerii necesităților și împrejurărilor, a contribuit, deși în mod colateral, la binevoitoarea primire de care s-a bucurat aici bătrînul cu legătura neagră cînd s-a ivit în ușă și a întreat, E aici vreun pat pentru mine. Dintr-o fericită întîmplare, promițînd evident consecințe viitoare, mai era un pat gol, singurul, cine știe de ce-o fi supraviețuit, ca să zicem așa, invaziei, acolo pătimize hoțul de automobile dureri de nedescris, poate că de aceea îl înconjura o aură de suferință care îndepărta lumea. Sînt capricii ale destinului, misterele arcanelor, pusă la adăpost ți-e partea, această întîmplare n-a fost prima, departe de așa ceva, e suficient să observăm că în acest salon au ajuns toți pacienții care erau la cabinet cînd a venit primul orb, pe atunci se credea că nu vor mai fi și alții. În șoaptă, ca de obicei, ca să nu-și dezvăluie secretul prezenței, soția medicului susură la urechea bărbatului, Poate și el ți-a fost pacient, e un bărbat în vîrstă, chel, cu părul alb, și are o legătură neagră pe un ochi, îmi amintesc că ai pomenit de el, Care ochi, Stîngul, El trebuie să fie. Medicul avansă pe intervalul dintre paturi și spuse, ridicînd puțin glasul, Aș vrea să pot atinge persoana care ni s-a alăturat, vă rog să veniți în direcția asta, eu vă ies în întîmpinare. Se întîlniră la mijlocul drumului, degete cu degete, ca două furnici care erau nevoite să se recunoască manevrîndu-și antenele, nu va fi la fel în acest caz, medicul ceru voie, cu mîinile pipăi chipul bătrînului, găsi repede legătura, Nu încape nici o îndoială, erați ultimul care mai lipseați, pacientul cu legătura neagră, exclamă, Ce vreți să spuneți, cine sînteți, întrebă bătrînul,

Sînt, eram oftalmologul dumneavoastră, vă aduceți aminte, am fixat data operației de cataractă, Cum de m-ați recunoscut, Mai ales după voce, vocea e vederea cui nu vede, Da, vocea, și eu o recunosc pe-a dumneavoastră, cine ar fi crezut, domnule doctor, acum nu mai e nevoie să mă operați, Dacă e vreun leac pentru boala noastră, amîndoi avem nevoie de el, Îmi amintesc că mi-ați spus că, după operație, nici n-o să mai recunosc lumea în care trăiesc, acum știu cîtă dreptate ați avut, Cînd ați orbit, Ieri-noapte, Și v-au și adus, Afară spaima e atît de mare, încît în curînd o să înceapă să-i omoare pe cei care orbesc, Aici au lichidat zece, spuse un glas de bărbat, I-am găsit, spuse simplu bătrînul cu legătura neagră, Erau din celălalt salon, pe ai noștri i-am îngropat imediat, adăugă aceeași voce, ca și cum ar fi terminat un raport. Fata cu ochelari negri se apropiase, Vă amintiți de mine, purtam ochelari negri, Sigur că-mi amintesc, în ciuda cataractei mele, îmi aduc aminte că ești foarte frumoasă, fata zîmbi, Mulțumesc, și se întoarse la locul ei. Spuse de acolo, E aici și copilul, Vreau la mama, spuse vocea băiețelului, parcă ostenită de un plîns trecut și inutil. Iar eu sînt primul care a orbit, spuse primul orb, sînt cu soția, Iar eu sînt recepționera. Soția medicului spuse, Numai eu trebuie să mă mai prezint, și spuse cine era. Atunci bătrînul, ca pentru a mulțumi pentru primirea făcută, anunță, Am un radio, Un radio, exclamă fata cu ochelari negri, bătînd din palme, muzică, ce bine, Da, dar e un radio mic, cu baterii, și bateriile nu durează veșnic, aminti bătrînul, Nu-mi spuneți că vom rămîne aici pe veci, spuse primul orb. Pe veci nu, pe veci e întotdeauna prea mult timp, E bun să ascultăm știrile, observă medicul, Și puțină muzică, insistă fata cu ochelari negri, Nu vrea toată lumea să asculte aceeași muzică, dar toți sîntem cu siguranță interesați să aflăm ce se întîmplă afară, mai bine facem economie, Și eu cred la fel, spuse bătrînul cu legătură neagră. Scoase micul aparat din haină și-i dădu drumul. Se apucă să caute stațiile emițătoare, dar mîna lui, încă nesigură, pierdea repede lungimea de undă, la început s-au auzit doar zgomote intermitente, fragmente de

muzică și de cuvinte, în sfârșit mîna își recăpătă fermitatea, muzica deveni recognoscibilă, Lasă aici numai puțin, ceru fata cu ochelari negri, cuvintele dobîndiră claritate, Nu sînt știri, spuse soția medicului, iar, apoi, ca o idee care i-ar fi venit deodată, Cît o fi ceasul, întrebă, dar știa că nimeni nu-i putea răspunde. Indicatorul posturilor continua să extragă zgomote din cutiuță, apoi se fixă, era un cîntec, un cîntec fără importanță, dar orbii se apropiară încet, nu se împingeau, se opreau de cum simțeau o prezență în față și rămîneau acolo, ascultînd, cu ochii larg deschiși în direcția vocii cîntătoare, unii plîngeau, așa cum probabil numai orbii pot plînge, lacrimile curgînd simplu, ca dintr-un izvor. Cîntecul ajunsese la sfârșit, crainicul spuse, Atenție, la al treilea semnal va fi ora patru. Una dintre oarbe întrebă, rîzînd, După-amiază sau noaptea. Și rîsul parcă o durea. Pe furiș, soția medicului își potrivi ceasul și îl întoarse, era patru după-amiază, deși, în realitate, ceasului puțin îi pasă, merge de la unu la douăsprezece, restul sînt ideile oamenilor. Ce zgomot e ăsta, întrebă fata cu ochelari negri, parcă ar fi, Eu am fost, am auzit că spuneau la radio că e ora patru și mi-am întors ceasul, a fost un gest automat cum facem tot timpul, se grăbi să spună soția medicului. Apoi se gîndi că n-a meritat să riște, ar fi fost de-ajuns să se uite la mîna orbilor care veniseră azi, cineva trebuia să aibă un ceas care funcționa. Chiar bătrînul cu legătură neagră avea unul, așa cum observă acum, și ora era corectă. Atunci medicul ceru, Vorbiți-ne despre situația de afară. Bătrînul cu legătură neagră spuse, Păi da, dar mai bine să mă așez, nu mă mai pot ține pe picioare. De astă dată, cîte trei și cîte patru în fiecare pat, ca să-și țină companie, orbii se așezară cît mai comod, făcură liniște, și atunci bătrînul cu legătură neagră povesti ce știa, ce văzuse cu propriii lui ochi cît timp îi mai avusese, ce auzise în timpul celor cîteva zile cîte trecuseră între începutul epidemiei și propria lui orbire.

Imediat, în primele douăzeci și patru de ore, spuse, dacă era adevărat zvonul care se răspîndise, au fost sute de cazuri, toate la fel, toate manifestîndu-se în același mod, rapiditate instantanee, absență deconcertantă a leziunilor,

albul strălucitor al câmpului vizual, nici o durere înainte, nici o durere după. În ziua a doua s-a zvonit că se constatase o oarecare scădere a numărului de cazuri noi, se trecuse de la sute la zeci, lucru care a determinat Guvernul să anunțe prompt că, după cele mai rezonabile perspective, situația va fi neîntârziat sub control. Din acest moment, în afara unor comentarii răzlețe care n-au putut fi evitate, relatarea bătrînului cu legătură neagră nu va mai fi urmată *ad litteram*, fiind înlocuită de o reorganizare a discursului oral, orientată în sensul valorizării informației prin utilizarea unui vocabular corect și adecvat. Motivul acestei alterări, neprevăzută dinainte, este expresia ținută sub control, deloc vernaculară, folosită de narator, care puțin a lipsit să nu-l descalifice ca relator complementar, important, fără îndoială, căci fără el n-am avea nici o modalitate de a ști ce s-a întâmplat în lumea exterioară, ca relator complementar, ziceam, al acestor extraordinare evenimente, când se știe că descrierea oricărei fapte n-are decît de cîștigat din rigoarea și proprietatea termenilor folosiți. Revenind la subiect, a exclus Guvernul, așadar, ipoteza, avansată la început, că țara ar fi căzut pradă unei epidemii, fără precedente cunoscute, provocată de un agent morbid încă neidentificat, cu efect instantaneu, a absenței totale a semnalelor prealabile de incubație sau de latență. Ar fi vorba, vasăzică, în conformitate cu noua opinie științifică și cu interpretarea administrativă actualizată, în consecință, de o întâmplătoare și nefericită concomitență temporală a unor circumstanțe de asemenea neclarificate deocamdată, în a căror exaltare patogenică era deja posibil, accentua comunicatul Guvernului, pe baza prelucrării datelor disponibile, indicînd proximitatea unei clare curbe de rezoluție, să fie observate tendințe de epuizare. Un comentator al televiziunii a avut darul să găsească metafora justă când a comparat epidemia, sau ce-o fi fost ea, cu o săgeată lansată în sus, care, atingînd vîrfurile ascensiunii, se oprește un moment, ca suspendată, și pe dată începe să descrie obligatoria curbă descendentă, pe care, cu voia Domnului, cu această invocație comentatorul revenea la trivialitatea schimburilor umane și